

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte Poliitikauringute instituut

Kaur Kuusik

**EESTI ERAKONDADE JA VALITSUSTE REAGEERINGUD MUUTUNUD
JULGEOLEKUPOLIITILISELE OLUKORRALE
PERIOODIL 2011-2023**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Martin Mölder, PhD

Tartu 2023

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kaur Kuusik, 15.05.2023

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesolevas töös otsitakse vastust küsimusele, kas 2022. aastal alanud Venemaa-Ukraina sõda on toonud erakondade valimisprogrammides suurema rõhu julgeolekupoliitikale ja parlamenti rohkem julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid. Vaadatakse, kas erakondade hoiakud julgeolekusse ja riigikaitsele sõltuvad nende paiknemisest vasak-parem skaalal. Lisaks vaadatakse, kas muutunud julgeolekuolukord on mõjutanud parlamendi ja valitsuse poolt vastuvõetud riigikaitse- ja julgeolekut puudutavaid seaduseid.

Selleks analüüsitakse Manifesto Project'i metoodikaga Eesti Reformierakonna, Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogramme 2011, 2015, 2019 ja 2023 aasta kohta. Valimisprogrammides toodi välja militaar positiivsete väidete osakaal. Lisaks valimisprogrammidele analüüsiti Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisu ajal vastu võetud julgeolekualaseid ja riigikaitse-otsuseid.

Töö tulemusena leitakse, et erakondade valimisprogrammides on suurenenud julgeolekule ja riigikaitsele suunatud väidete osakaal pärast 2014. aasta sündmusi, kui Venemaa annekteeris Krimmi ja algas sõda Donbassis. 2022. aastal alanud Venemaa-Ukraina sõda valimisprogrammides militaar positiivsete väidete osakaalu ei tõstnud. Reaktsioonid muutunud julgeolekuolukorrale toimusid koheselt pärast julgeolekuolukorra pingestumist. Töös leidis kinnitust, et parempoolsed erakonnad toetavad rohkem sõjalisi kulutusi ja julgeolekualaseid tegevusi.

Töös jõuti järeldusele, et kuigi valimisprogrammides ei toimunud julgeolekualaste ja riigikaitse-temade osas kasvu, ei tähenda see, et julgeoleku teema oleks erakondade ja valitsuste jaoks vähetahtis. Pigem viitab see konsensuslikule arusaamale parlamendierakondade vahel ja kohesele reageerimisele kasvanud julgeoleku ohuga.

SISUKORD

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE OSA	8
1.1. Poliitiline nõudlus ja pakkumine.....	8
1.2. Julgeolek ja välispoliitika.....	10
1.3. Julgeolekupoliitika seos partei maailmavaatega vasak-parempoolsususe skaalal	12
1.4. Julgeolekupoliitika olukorra muutused	16
1.5. Uurimisküsimused	18
2. METOODIKA	20
2.1. Manifesto Project (MP) metoodika tutvustus	20
2.2. Metoodikale omistatud puudused	22
3. ANDMEANALÜÜSI TULEMUSED JA JÄRELDUSED.....	24
3.1. Riigikogu erakondade vaated julgeolekupoliitikale.....	24
3.1.1. Isamaa Erakond.....	26
3.1.2. Eesti Keskerakond.....	27
3.1.3. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond	28
3.1.4. Eesti Reformierakond	29
3.1.5. Sotsiaaldemokraatlik Erakond	29
3.2. Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisude ajal menetletud riigikaitsealised seadused ja otsused...	30
3.3. Järeldused.....	33
KOKKUVÕTE	35
KASUTATUD KIRJANDUS	37
LISAD.....	37

SISSEJUHATUS

Juba alates 2007. aastast on nii Eesti kui ka Euroopa poliitiline ruum olnud mõjutatud Venemaa Föderatsiooni tegevustest, kes on endale eesmärgiks võtnud oma mõju suurendamise ja praeguse maailmakorra ümber kujundamise vastavalt omale soovile. Autoritaarsete režiimide agressiivsus on kasvanud ja nad koonduvad üha enam vastutegevuseks demokraatlikule väärtusruumile. Oleme varasemast poliitilisest vastasseisust jõudnud täiemahulise sõjategevuseni Euroopas, mis mõjutab ka Eestit (Kaitseministeerium, 2023).

Eesti jaoks on eksistentsiaalselt oluline demokraatlikel väärtustel ja reeglitel põhineva maailmakorra püsimine. Suurim julgeolekuoht Eestile on Venemaa Föderatsioon, kes on ennast Euroopa regioonis kehtestanud põhilise agressorina ja kelle tegevusvaldkonna alla kuuluvad nii kaudsed küberrünnakud kui ka täiemahulised sissetungid. 21. sajandi esimeseks Venemaa agressiooni märgiks saab pidada 2008. aasta Gruusia sõda. Sellele järgnes 2014. aastal alustatud Venemaa-Ukraina sõda, mis on ka Eestit mõjutanud (Kaitseministeerium, 2023). Diana Marnot (2020) täheldab järgmist: „Maailma kontekstis on Venemaa näidanud end võimekana ka digitaalses valdkonnas. Alates Venemaa küberrünnakutest Eesti vastu 2007. aasta aprillirahutuste ajal on kõik Balti riigid oma dokumentidesse lisanud julgeolekut mõjutava tegurina ka küberohu.“

Tulenevalt märkimisväärselt halvenenud rahvusvahelisest julgeolekukeskkonnast peab Eesti tervikuna tegema senisest märgatavalt kiiremini ja suuremaid pingutusi julgeoleku tugevdamiseks. Turvalisema ja kriisikindlama keskkonna kujundamiseks peab julgeolekuküsimustega arvestama poliitika ja õigusaktide väljatöötamisel ning tööprotsesside, rahvusvahelise koostöö ja muu arendamisel (Kaitseministeerium, 2023).

Lähtudes eelpooltoodust on selge, et demokraatlikel väärtustel ja reeglitel püsiv maailmakord on Eesti jaoks oluline demokraatia ja omariikluse säilimiseks. Eesti peab ennast kaitsma kõikide ohtude eest. Uurimistöölulisus tuleneb muutunud julgeolekuolukorrast ja püüdest hinnata parlamendierakondade ja valitsuse reaktsioone vastusena järjest pingestuvale julgeoleku olukorrale Euroopas.

Töö eesmärk on uurida, kuidas Eesti erakonnad ja valitsused on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele olukorrale. Uurimistöös otsitakse vastust, kas leidub seos 2022. aastal

pingestunud julgeoleku olukorra ja parlamendierakondade 2023. aasta valimisprogrammides käsitletavate julgeoleku ja riigikaitse väidete hulga vahel võrreldes varasemate aastatega. Lisaks, kuidas suhestuvad vasak- ja parempoolsed erakonnad kaitseväge rakendamisse ja kas erakonna paiknemine vasakparem skaalal mõjutab erakonna otsuseid. Veel vaadatakse, kas muutunud julgeolekuolukord on mõjutanud parlamenti ja valitsuse poolt vastuvõetud riigikaitse ja julgeolekut puudutavaid seaduseid ja otsuseid ning kas valitsus on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele nõudlusele.

Töö käigus leitakse vastus küsimusele, kas 2022. aastal alanud Venemaa-Ukraina sõda on toonud erakondade valimisprogrammides suurema rõhu julgeolekupoliitikale ja parlamenti rohkem julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid.

Valimisprogrammide töö aluseks võtmine on põhjendatud, kuna need annavad ülevaate poliitilistest eelistustest ja suundadest. Valimisprogramme koostades arvestavad erakonnad hetke poliitilist olukorda ja püüavad anda valijale informatsiooni oma kavatsustest, plaanidest ja põhimõtetest. Valimisprogrammid on olulised, kuna määravad ära koalitsioonikõneluste lähtekohad. Samuti on valimisprogrammid väga head lähtematerjalid, kuna erakonnad perioodiliste ajavahemike järel uuendavad

Vasak-parempoolsus võimaldab paigutada parteisid poliitilisel maastikul ja tuvastada nende pidepunktid poliitikas. Lisaks võimaldab vasak-parempoolsus poliitilisi protsesse analüüsida ning annab ülevaate parteide poliitilistest suundumustest. Samuti saab vasak-parempoolsuse abil paremini orienteeruda erakondade poliitilistes programmides (Jahn, 2010, p. 746).

Töö tulemuste saamiseks teostatakse Eesti riigikogu erakondade valimisprogrammide analüüs, tuginedes Manifesto Project'i väljatöötatud metoodikale. Kodeerimise käigus keskendutakse julgeoleku ja riigikaitse teemadele erakondade valimisprogrammides. Analüüsi alla kuuluvad Eesti Reformierakonna, Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogrammid aastatel 2011, 2015, 2019 ja 2023. Antud viis erakonda on analüüsimiseks valitud, kuna kõigi kolme valimiste tagajärjel olid antud erakonnad riigikogu koosseisus kajastatud ühe erandiga.

Lisaks valimisprogrammidele analüüsitakse Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisu ajal vastu võetud julgeolekualaseid ja riigikaitse otsuseid.

Esimeses osas esitatakse lähtekohad töö teoreetilisest raamistikust, antakse ülevaade ratsionaalse valiku teoriast, julgeolekupoliitika ja riigikaitse seostest. Samuti tuuakse välja püstitatud uurimisküsimused. Teine osa kirjeldab kasutatavat metoodikat, selgitades kasutatud analüüsimudelit ning valimit. Töö kolmandas osas tuuakse välja analüüsi tulemused ja neist tulenevad järeldused.

1. TEOREETILINE OSA

Teoreetilises osas vaadatakse esmalt ratsionaalse valiku teooriat, mille abil saab mõista, kuidas valijad teevad poliitilisi otsuseid. Teooria kohaselt on inimestel ratsionaalsed huvid ja nad teevad valimistel otsuseid, mis on neile kõige kasumlikumad. Ka valitsus ja parlament teevad otsuseid lähtudes sellest, mis on nende valijatele kõige kasumlikum ja mis suurendab valijate majanduslikku heaolu, julgeolekut ja turvalisust.

Julgeoleku ja välispoliitika peatükis vaadatakse erakondade poliitiliste suundumuste ja käitumise analüüsimiseks, millised on erakondade ideoloogiast tingitud hoiakud ja meelsused üldisemalt välispoliitika kui ka julgeolekupoliitika kohta ja uuritakse, kas erakonnad otsivad vastasseisu või pigem on huvitatud konsensusse saavutamisest ja ühtsusest. Järgmises osas antakse ülevaade erakondade ideoloogiast seostest julgeolekupoliitikaga vasak-parempoolsuse skaalal. Uuritakse teaduskirjanduse põhjal kuidas on seotud sõjaliste operatsioonide toetamine, julgeolekumissioonide, sõjaväe, kaitsekulutuste erakondade maailmavaatega.

1.1. Poliitiline nõudlus ja pakkumine

Võttes aluseks ratsionaalse valiku teooria saab leida seoseid, millistest põhimõtetest lähtuvalt erakonnad teevad valikuid valimisprogrammides teemasid kajastades ja rõhuasetusi tehes.

Ratsionaalse valiku teooria annab ülevaate valimiskäitumisest. Anthony Downs (1957) selgitab raamatus „An economic Theory of Democracy“ lahti ratsionaalse valiku teooria ja väidab, et valijad käituvad ratsionaalselt ja teevad valikuid vastavalt sellele, mis on neile kõige kasulikum. Valijad kaaluvad poliitiliste parteide ja kandidaatide pakutud lubadusi ja hüvitisi ning teevad seejärel valiku.

Erakondade valimisprogrammid annavad ülevaate erakonna poolt pakutavatest lubadustest. See on võimalus valijatele, kes ei suuda iga detaili üksikasjalikult hinnata ja annab valijale võimaluse orienteeruda erakonna ideoloogia järgi (Evans, 2004, p. 77). Ratsionaalse valiku teooria annab võimaluse ühendada valijate eelistused ja poliitilise tulemuse (McGann, 2016, p. 10).

Erakonnad arvestavad valijate eelistuse ja soovidega ning peavad tõestama ka enda kasulikkust, et võimul püsida. Kasulikkust tõestades võidavad nii valijad kui ka erakond, kellest esimene saab erakonnalt hüve ja teine saab võimul edasi püsida. Seetõttu peavad nii koalitsiooni kui ka opositsiooni erakonnad rõhuma valijate soovidele (Evans, 2004, p. 73).

Downsi sõnul vajavad erakonnad ideoloogiaid ainult seetõttu, et valijad on ebakindlad: "Kui valijad saavad võrrelda iga detaili erakondade valimisprogrammides, siis nad ei võrdle neid mitte ideoloogiate põhjal vaid ainult isiklikust kasust lähtudes" (Downs, 1957, p. 98).

Kui erakonnad tahavad aja jooksul valijaid võita, on neil järelikult huvi pakkuda oma ideoloogias teatud järjepidevust ja nad ei saa muuta oma ideoloogiat ja tegevusi, kui nad soovivad jääda valijate silmis usaldusväärseks. Seega peavad erakonnad otsustama, kus suurema osa valijaskonna eelistused paiknevad ja positsioneerima ennast vastavalt valijate eelistustele (Evans, 2004, p.77).

Samuti saab valimisprogrammide abil hinnata erakondade usaldusväärset läbi valimisprogrammis esitatud poliitilisi ettepanekute, mille teostamist saab hinnata pärast parlamendivalimisi. Koostades valimisprogramme üritavad erakonnad ja kandidaadid rõhuda valija omakasule, käsitledes programmides valijate põhiprobleeme. Esitledes detailse ja lubaduste rohke valimisprogrammi, mis käsitleb valijate murekohti ning lubades muudatusi, saavad erakonnad rõhuda, et just neid valides saab valija kõige rohkem kasu ning kehtestada ennast usaldusväärse esindajana. Erakondade usaldusväärsus ja lubaduste täitmise võimekus on olulised tegurid, mis mõjutavad valijate valikuid.

Valimisprogrammide koostamisel arvestavad erakonnad hetke poliitilist olukorda, ja püüavad anda valijale informatsiooni oma kavatsustest, plaanidest ja põhimõtetest. Valimisprogrammid on olulised, kuna määravad ära koalitsioonikõneluste lähtekohad, samuti on valimisprogramme vaja kuna need koondavad eri spetsialistide arvamused, määravad üldised prioriteedid ja koondavad erakonna liikmete arvamused (Adams, 2011).

Käesoleva töö aluseks on valitud parlamendierakondade valimisprogrammid, kuna nende puhul on tegemist erakondade ametliku poliitilise dokumendiga, mille eest erakond seisab. Programmidest on võimalik leida erakondade olulisemad teemad ja rõhuasetused regulaarsete ajavahemike järel (Werner et al., 2021).

Eeldades, et valijatel on varieerivad eelistused, ei suuda ükski erakond võita kõiki hääli, kuna teised kandideerivad erakonnad positsioneerivad ennast poliitilisel maasikul vastavalt, et võita alternatiivsete eelistustega valijate hääled (Evans, 2004, p.77).

Ratsionaalse valiku teooria on selgelt ühendatud erakonna valimisprogrammide koostamisprotsessiga ja teemade valikuga. Erakonnad tahavad programmidega rõhuda võimalikult suurele hulgale valijaskonnale, kuid püüavad samas mitte eemalduda oma ideoloogilistest suundumustest.

1.2. Julgeolek ja välispoliitika

Julgeolek tähendab vabadust hirmust, teatavat muretuse või rahu seisundit. Riiklikul julgeolekul on laiem mõiste kui ainult kaitse füüsilise kahju vastu. Lisaks füüsilisele kaitsele pakub riiklik julgeolek ka majanduse ja poliitiliste huvide kaitset, mille kaotus ohustaks riigi põhiväärtusi ja elujõudu (Romm, 1993).

Eesti julgeolekupoliitika alustes (Kaitseministeerium, 2021) öeldakse: „Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Eesti viib julgeolekupoliitikat ellu põhiõigusi ja -vabadusi järgides ning põhiseaduslikke väärtusi kaitstes.“ Eesti julgeolekupoliitika lähtub ka Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjas sätestatud põhimõtetest, mille alusel on igal riigil õigus valida oma julgeolekulahendused. Eesti tagab oma julgeoleku aktiivse koordineeritud välis- ja sisepoliitilise tegevusega.

Käesolevas töös vaadatakse teoreetilises osas välis- ja julgeolekupoliitikat ühe tervikuna, kuna julgeolekupoliitika on välispoliitika osa ning need on omavahel tihedalt seotud. Riigi välispoliitikas on esikohal julgeolekuga seotud probleemid ja välispoliitika hõlmab meetmeid julgeolekupoliitika edendamiseks. Saab öelda, et välispoliitika eesmärkide saavutamine ja rahvusvahelise stabiilsuse tagamine on oluline julgeolekule ning vastupidi, julgeolekupoliitika

meetmed mõjutavad riigi välissuhteid. Erakondade poliitiliste suundumuste ja käitumise analüüsimiseks vaadatakse, millised on erakondade maailmavaatest tingitud hoiakud ja meelsused üldisemalt välispoliitika kui ka julgeolekupoliitika kohta.

Ühelgi teisel poliitikaareenil ei peeta partei ja rahvuslikku ühtsust nii kriitiliseks kui julgeoleku- ja välispoliitika küsimustes. Nendes küsimustes eeldatakse, et erakonnad jätavad kõrvale oma erimeelsused, et saavutada parteidevaheline ühtsus (Bjereld, Demker 2000, p. 17).

Lisaks on välispoliitika valdkond, mida peetakse tunduvalt vähem parteidevahelise võitluse objektiks, sest konsensuslik poliitika toetab riigi usaldusväärset rahvusvaheliste suhete süsteemis ning ei võimalda välisjõududel manipuleerida riigisiseste jõududega (Bjereld, Demker 2000, p. 18).

Välispoliitilistes küsimustes poliitikas osalevad erakonnad tihti ühel meelel, millel on vähemalt kaks põhjust. Esiteks suurendab erakondlik ühtsus riigi välispoliitika usaldusväärset, muutes selle vähem sõltuvaks parlamendi enamuse positsioonist. Välispoliitikat ümbritsev sisepoliitiline ühtsus muudab ka potentsiaalsetel vastastel sisemiste lõhede ärakasutamist läbirääkimistel või kriisiolukordades raskendatuks. Erakondade otsused, mis on eriti oluline rahvusvahelise kriisi ja ebakindluse ajal. Ühtsus välispoliitika küsimustes on riigi tugevuse märk ja erakonnad väldivad nendes küsimustes konflikti tekkimist (Bjereld, Demker, 2000, p. 18).

Erakondade soovimatus välispoliitika osas vastasseisu otsida võib aga olla ka partei strateegiliste kaalutluste väljendus. Püüdlused parteide vahel kokkuleppele jõuda ei oleks antud juhul riikliku vastutuse tunnuseks, vaid tuleneksid hoopis erakondlikust omakasust (Bjereld, Demker, 2000, p. 18).

Peamised erakondade erimeelsuste allikad välispoliitika üle on ideoloogiliselt motiveeritud. Kõik erakondade vahel politiseeritud teemad olid vähemalt kahe erakonna kesksed ideoloogilised küsimused. Näib, et välispoliitiliste küsimuste politiseerimiseks on ideoloogilised eeldused vajalikud, kuid mitte piisavad. Kui puudub ideoloogiline motivatsioon, ei toimu ka politiseerimist. Igal üksikjuhul võib aga kavandatav strateegiline mõju valijaskonnale ja parteiliikmetele olla määravaks teguriks, mis määrab erakonna tahe välispoliitikaga tegelemiseks. Kui parteil on hääli

võitmiseks, liikmetoetust või koalitsiooni kaalutlusi, võivad need strateegilised motiivid olla otsustavad (Bjereld, Demker, 2000, p. 33).

Ka Raunio ja Wagner (2020, p. 520) sõnavad, et varasemalt on välispoliitika analüüs ideoloogiate tähtsust vähendanud, rõhutades selle asemel, et riikide välispoliitikat seletatakse muutustega rahvusvahelises süsteemis ning erakonnad koondavad oma välispoliitilised arvamused rahvusliku huvi ümber.

Hans Hegeland (2007, p. 95) kirjutab, et parlamendi mõju on piiratud ja valitsus saab suures osas otsustada, millised küsimused ja millises protsessi etapis parlamenti suunata. Välispoliitika nõuab rahvuslikku ühtsust ja soovi, et suuremad erakonnad püüavad neis küsimustes konsensuse saavutada. Piiratud avatus tekitab küsimusi poliitikute usaldusvärsuses ja teeb nende vastutusele võtmise keerulisemaks. Kontrastina iseloomustab sisepoliitikat vastandlikud tunnused, nagu avatus ja läbipaistvus ning otsustusprotsessis osalejate mitmekesisus. Infovood kipuvad olema püsivad ja usaldusväärsed ning kõik parlamendiliikmed osalevad poliitikaaruteludes ja (erineval määral) seadusandluses.

Euroopa Liidu (EL) liikmelisus tähendab, et mõned varasemad küsimused riiklikul tasandil otsustatakse EL-i tasandil. Kuigi kõik EL-i teemad pole seotud välispoliitikaga, on välispoliitika muutunud Euroopa Liiduga tugevalt seotuks, kuna liikmesriigid teostavad oma välispoliitikat läbi EL-i. See tähendab, et riikide parlamendid on suurendanud oma arusaama traditsioonilisest välispoliitikast, muuhulgas läbi arutluste Euroopa Liiduga. Külma sõja lõpp on kindlasti kaasa aidanud avatumale välispoliitika arutelule, kuid EL-i liikmelisus kui selline on tugevdanud ka riikide parlamentide rolli selles valdkonnas (Hegeland, 2007, p. 112)

1.3. Julgeolekupoliitika seos partei maailmavaatega vasak-parempoolsuse skaalal

Vasak-parempoolsust saab pidada pidevaks ideoloogiliseks mõõtmeks, kus erakondade positsioon skaalal on arvuliselt väljendatav ning peaks kajastama nii erakondade kui ka poliitikute poliitilisi seisukohti. Saab väita, et poliitiline ruum on pidev vasak-parem mõõde (Mölder 2019, p. 201).

Vasak-parem poliitiline spekter on raamistik, mida kasutatakse erinevate poliitiliste ideoloogiate kirjeldamiseks ja kategoriseerimiseks nende positsiooni alusel vasak-parem skaalal. See raamistik esindab visuaalselt poliitilist maastiku, kus paremal pool paiknevad konservatiivsed ja traditsioonilised väärtused ja vasakul pool liberaalsed ja progressiivsemad väärtused.

Vasak-parempoolsus sai alguse Prantsuse revolutsioonil 18. sajandi lõpul, eesmärgiga Bourbonide monarhia lõpetamine. Kõneleja poolt vaadatuna istusid vasakule poole need, kes pooldasid vana režiimi lõppemist koos lihtrahvaga ja paremale poole kehtiva režiimi toetajad. Sarnane istumisplaan eksisteerib ka praeguses Prantsuse Rahvuskogus. Väljendid „vasak“ ja „parem“ polnud algselt mõeldud kirjeldamiseks poliitilisi ideoloogiaid, vaid rohkem asukohti parlamendis. Vasak-parempoolsus vahetus kiiresti lihtsama versiooni vastu, monarhid vs vabariiklased, mis kestis 19. sajandi vältel. Kui alguses oli mõiste „vasak-parempoolsus“ üksnes väljend, mida parlamendi saadikud kasutasid, siis 20. sajandi alguseks oli aga termin laialt kasutuses. Parempoolsust on seostatud tugevuse ja stabiilsusega, samas kui vasakpoolsust on seostatud ohu ja ebastabiilsusega (Knapp, Wright, 2006, p. 1-2).

Vasak-parempoolsuse eristamine aitab kodanikel luua lihtsustatud vaate poliitilisest konkurentsist. Seetõttu on vasak-parempoolsus kasulik, kuna see aitab poliitilisi probleeme ja konflikte, mis on sageli keerulised ja mitmemõõtmelised, vaadata lihtsustatud nurga alt. Vasak-parempoolsust kasutatakse, et võrrelda oma eelistusi parteipoliitiliste programmidega. Vähesed kodanikud kujundavad oma eelistused mitmetes erinevates poliitilistes küsimustes, et siis neid erakondade valimisprogrammides lubatuga võrrelda. Vasak-parempoolsus kujutab ennast kui otsetee, kus valija saab ülevaate partei üldisemast seisukohast, ilma et peaks süvitsi partei vaadetega tutvuma (Giebler et al., 2019).

Vasak-parempoolsust kasutatakse sageli ka massimeedias ja avalikes debattides, iseloomustamaks parteide poliitilisi seisukohti. Sellest tulenevalt on valijatel suutlikus määrata end ja poliitikas osalejaid vasak-parem skaalal. Parteid kasutavad oma seisukohtade valijatele edastamiseks vasak- ja parempoolset keelt ning kodanikud kasutavad enda ja parteide asukoha määramiseks vasak-parempoolseid positsioone, et teha kindlaks, kes nende eelistusi ja muresid kõige paremini esindab (Giebler et al., 2019).

Poliitilisi ideoloogiaid, mis toetavad sotsiaalset võrset, majanduslikku ümberjaotamist ja valitsuse suuremat kaasatust majandusse, paiknevad vasak-parempoolsuse skaalal vasakul. Vasakpoolsed ideoloogiate alla kuuluvad näiteks sotsialism, kommunism ja anarhism, mis ei toeta kapitalismi ja pooldavad õiglasemat ressursside jaotust ühiskonnas. Kuna majandus ennast ise vastavalt reguleerida ei suuda, siis pooldavad need ideoloogiad valitsuse suuremat kontrolli (Petrarca, Dugger, 2022).

Tsentristlikud poliitilised ideoloogiad, nagu liberalism ja sotsiaaldemokraatia, paiknevad vasak-parem skaalal keskel. Need filosoofiat toetavad vabaturumajandust ning valitsuse sekkumise kombinatsiooni eesmärgiga edendada üksikisiku vabadust ja kaotada sotsiaalne ning majanduslik ebavõrdsus (Petrarca, Dugger, 2022).

Poliitilised ideoloogiad, mis toetavad individualismi, vabaturukapitalismi ja valitsuse minimaalset sekkumist majandusse, paiknevad poliitilise spektri parempoolses servas. Nende alla kuuluvad ideoloogiad nagu konservatism ja traditsiooniline liberalism. Need ideoloogiad toetavad väiksemat valitsuse sekkumist majandusse läbi väikeste maksude ja regulatsioonide (Petrarca, Dugger, 2022).

Detlef Jahn (Jahn, 2011, p. 752) on välja toonud süsteemi, mille alusel seostatakse vasakpoolsed parteisid sotsialismi ja võrdsusega ning parempoolsed erakondi konservatismi, liberalismi ja ebavõrdsusega. Lisaks on Jahn (2011, p. 753) ka välja toonud vasakparempoolsusele omased tunnused, lähtudes sotsialismist, liberalismist ja konservatismist. Vasakpoolseteks väärtusteks peab Jahn riigistamist, kontrollitud majandust, majanduslikku planeerimist ja turu reguleerimist. Parempoolsed väärtused jagab Jahn kaheks, millest esimesed on liberaalsed väärtused: heaoluriigi piiramine, vabamajandus ja majanduslik alalhoidlikus ning teiseks konservatiivsed väärtused, milleks on traditsiooniline moraalsus, kodanikumeelestatus ja rahvuslik eluviis.

Klingemann et al. (1994) teoses „Parties, Policies, and Democracy“ on välja toodud, et parempoolsed erakonnad on üldiselt sõjaväe osas toetavad, samas kui vasakpoolsed erakonnad on sõjaväe osas negatiivselt meelestatud ja rahu osas positiivselt.

Wagner jt (2016, p. 22) on välja toodud kolm peamist põhjust, miks poliitiliste parteide suhtumine sõjaväelistesse missioonidesse erineb. Esiteks, välispoliitilised otsused võivad mõjutada

sisepoliitilisi programme, kuna rahastus nendele programmidele pärineb samast eelarvest. Teiseks, poliitilistel parteidel võib olla erinevad arvamused välis- ja kaitsepoliitika osas, sõltumata nende vaadetest sisepoliitikale. Kolmandaks, välispoliitilised otsused võivad pärineda samadest põhiväärtustest ja uskumustest, millest pärinevad sisepoliitilised otsused.

Tim Haesebrouck ja Patrick A. Mello (Haesebrouck, Mello, 2020, p. 583) on uurinud parteide välispoliitikat. Uuringud on näidanud, et parteide ideoloogiate ja julgeolekumissioonide toetamise vahel on seos. Selgub, et parempoolsed erakonnad toetavad jõukasutust rohkem kui vasakpoolsed, kuigi toetamine ei ole otsene. Tsentristlikud ja paremsentristlikud parteid toetavad sõjalisi operatsioone kõige kõrgemal tasemel, samas kui poliitilise spektri vasak- ja paremäärmuslaste toetustase langeb.

Sama on varasemalt uurinud Wolfgang Wagner jt. (2016, p. 25). Wagner jt. on välja toonud, et toetus sõjalise jõu kasutamisele on kõrgeim konservatiivsete/kristlike demokraatide ning liberaalsete erakondade seas, samas kui toetus on madalaim radikaalsete vasakpoolsete parteide hulgas, millele järgnevad rohelised ja paremäärmuse parteid.

Eraldi on uuritud ka, milline on parteide toetus paigutada välisriikidesse sõjalisteks operatsioonideks vägesid. Tulemused näitavad, et vasakpoolsed valitsused otsustasid sagedamini sõjaliste operatsioonide kasuks kui parempoolsed. See on peamiselt tingitud vasakpoolsete juhtide suuremast kalduvusest osaleda kaasavate eesmärkidega operatsioonidel (Haesebrouck, Mello, 2020, p. 566).

Seos sõjaväe paigutamise ja parteipoliitika vahel sõltub ka operatsiooni kontekstist. Tulemused näitavad, et parempoolsed valitsused osalesid rohkem strateegilistes operatsioonides ja vasakpoolsed valitsused rohkem kaasavate eesmärkidega operatsioonides. See kehtib eriti rahuvalveoperatsioonide puhul (Haesebrouck, Mello, 2020, p. 583). Klingemann jt (1994, p. 64) jõudsid teoses „Parties, Policies, and Democracy“ järeldusele, et erakondade seisukohad põhinevad pikaajaliselt väljakununenud mainel ja ei kaasata nii tugevalt praegust positsiooni sõjalisel kohal viibimisel.

Raunio ja Wagner (2020) leiavad, et vasakpoolsed on keskmisest rahumeelsemad ja eelistavad jõu kasutamise asemel pöörata rõhku koostööle ning toetavad inimõigusi, sotsiaalseid ja

keskkonnaalaseid küsimusi ning arenguabi. Parempoolsed parteid on "sõjakamad" ja pooldavad kõrgemat kaitsekulutuste taset, sõjalisi liite ning vabakaubandust, ning panustavad rohkem "rahvuslike huvide" kaitsmisele. Kuigi statistika näitab, et vasakpoolsed valitsused kasutavad vähem sõjalist jõudu, on tõendatud, et poliitiline ideoloogia ei mõjuta kõiki sõjalisi kriise ühtemoodi, erinev on humanitaaroperatsioonide toetamine.

1.4. Julgeolekupoliitika olukorra muutused

Riikide julgeoleku- ja välispoliitikat mõjutavad suhted teiste riikidega ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, maailma julgeolekuolukord, majanduse olukord ja paljud muud tegurid. Eesti julgeoleku ja välispoliitikat on pikemaegselt mõjutanud mitmed lähipiirkonnas toimunud sündmused. Julgeolekuolukorra halvenemine sai alguse 2007. aasta aprillis, kui toimusid küberrünnakud Eesti avaliku ja erasektori vastu Tundmatu Sõduri monumendi ja sõjahaudade teisaldamisotsuse pärast (Randel, 2007). See oli Venemaa agressiooni üks esimesi märke.

Järgmise sündmusena vallandus 2008. aastal Gruusia-Venemaa relvakonflikt, millega Venemaa püüdis taastada oma mõjuvõimu ja hoida Gruusiat eemal NATO-st. Kuigi märke Venemaa võimalikust rünnakust Gruusia vastu oli näha juba 2006. aastal, siis tuli kallaletung lääneriikidele üllatusena (Laaneots, 2018, 181-182). Vene-Gruusia sõda peetakse Venemaa ja Lääne riikide suhete madalaimaks punktiks alates Nõukogude Liidu lagunemisest. Venemaa kinnitas sissetungiga, et on selgelt NATO laienemise vastu. Sissetung Gruusiasse oli Venemaa taktikate ja strateegiate testiperiood, mida rakendati 2014. aasta sissetungil Ukrainasse (Dickinson, 2021)

Nii 2007. aasta küberrünnakud Eesti vastu kui ka 2008. aasta Gruusia sõda olid Eestile märgiks, et oht Venemaa poolt ainult kasvab. Tuleb valmis olla halvimal juhul, isegi kui selle juhtumise tõenäosus on väike. Eesti on Gruusia sõja tulemusel arendanud oma kaitsevõimekust, alustades luure- ja eelhoiatussüsteemide ehitamisest kuni kaitseväge arendamiseni. Lisaks tuleb erilist panna liitlasi suhetele ning NATO-le, kuna ilma nendeta pole Eestil ressursse, et kaua vastu pidada (Laar, 2023).

Gruusia sõja järel oli järgmiseks Venemaa rünnakuks Lääne vastu 2014. aastal Ukraina Krimmi poolsaare annekteerimine, mida võib pidada tänaseni kestva Ukraina sõja alguspunktiks. Kreml õigustas Venemaa sissetungi Ukrainasse mitmeti, nimetades seda kui Ukrainas elavate venelaste kaitset ja et ajalooliselt kuulub Krimmi poolsaar Venemaale. Krimmi ülevõtmise operatsioon toimus kiiresti ning edukalt, kolme nädalaga oli poolsaar Venemaa poolt annekteeritud. Poolsaare ülevõtmise järel algas lahingutegevus suuremates Ida- ja Kagu-Ukraina linnades, Donbassi sõda, mis kestis järjepidevalt kuni Venemaa täiemahulise sissetungini Ukrainasse 2022. aasta veebruaris (Laaneots, 2018, 201-213). Venemaa rikkus Ukrainat rünnates mitmeid rahvusvahelisi õigusakte, nagu 1975. aasta Helsingi deklaratsiooni, 1994. aasta Budapesti memorandumit, mis tagas Ukraina suveräänsuse ning ka 1997. aastal Venemaa ja Ukraina vahelist sõpruse, koostöö ning partnerluse lepingut (Laaneots, 2018, p. 215). See näitab, et Venemaa Föderatsioon ei suutu kehtivatesse rahvusvahelistesse lepingutesse suurima tõsidusega ning on valmis neid enda huvide soovil rikkuma.

Ants Laaneots on analüüsinud olukorda järgnevalt: „Viimase kümne aasta sündmused Euroopas on muutnud põhjalikult kontinendi julgeolekuolukorda. Venemaa järsk agressiivsuse kasv, katsed taastada Vene impeerium, kallaletung Georgiale 2008. aastal ning Ukrainale 2014. aastal on sundinud lääneriikide juhtkonda ümber hindama järjest halvenevat julgeolekuolukorda ja oma kaitsevõimet.“ (Laaneots, 2018, p. 161).

Viimase aja kõige suurema mõjuga on kahtlemata Venemaa poolt 24. veebruaril 2022. aastal alustatud sõda Ukraina vastu. Venemaa täiemahuline sissetung Ukrainasse paneb Eestit mõtlema, kas kehtivad strateegiad, võimekused ja varud on piisavad, et vastu pidada riigina ja oma kodanikele tagada turvalisus, majanduslik heaolu ja julgeolek.

Välisministeerium koostas 2022. aastal Välispoliitika tulemusvaldkonna aruande, milles annab hinnangu pingete kasvule Läänemere piirkonnas. Aruandes öeldakse, et Venemaa on süsteemselt ja järjekindlalt astunud eskaleerivaid samme, et vähendada NATO mõjuvõimu ning vastandada end USA-le ja Euroopa Liidule rahvusvahelisel areenil. Venemaa sõjaline sekkumine Gruusias 2008. aastal, Krimmi annekteerimine ja 2014. aastal alanud sõjaline konflikt Ukrainaga ning 2022. aastal käivitatud täieulatuslik sõda annavad tunnistust Venemaa eesmärgist tuua naabrid jõuga tagasi Venemaa mõjusfääri. Selleks kasutatakse sõjalisi ja hübriidmeetmeid ning rahvusvahelisi

läbirääkimisi. Venemaa agressiivne käitumine näitab, et riik ei hooli rahvusvahelisest õigusest, vastandub reeglipõhisele maailmakorrale ning kasutab sõjalist jõudu oma mõjuvõimu suurendamiseks maailmas. Venemaa tegevus kujutab endast suurimat ohtu Euro-Atlandi piirkonna julgeolekule ja stabiilsusele (Välisministeerium, 2021, p. 7).

2023. aasta jaanuaris Riigikogu poolt kinnitatud Julgeolekupoliitika alused (2023) annavad ülevate hetkeseisust ja põhjendavad muudatuste vajadusi. Seal sõnatakse järgmist: „Suurim julgeolekuoht Eestile on Venemaa Föderatsioon, kelle eesmärk on lõhkuda ja ümber kujundada Euroopa julgeolekuarhitektuur ja reeglitel põhinev maailmakord ning taastada mõjusfääride poliitika.“ Neist eesmärkidest lähtuv oht Eestile on eksistentsiaalne. Venemaa Föderatsioon on korduvalt teostanud agressioone ning okupeerinud ja anekteenud naaberriikide territooriume ning pannud nendel territooriumidel toime sõjakuritegusid. Venemaa Föderatsioonist lähtuv oht Eestile on pikaajaline. Sõjaline oht NATO-le, sealhulgas Eestile ja teistele Balti riikidele kui alliansi liikmetele, on viimase aasta jooksul kasvanud. Agressioon Ukraina vastu tõestab, et Venemaa Föderatsioon on valmis võtma riske ja seetõttu tuleb valmis olla Venemaa Föderatsiooni vaelearestusteks. Poliitiliste eesmärkide saavutamiseks kasutab Venemaa Föderatsioon üha enam sõjalisi vahendeid, sealhulgas tuumaahvardusi. Balti riikide ja NATO jaoks suurendab täiendavalt sõjalist ohtu Venemaa Föderatsiooni mõjuvõimu ja sõjalise kohalolu laiendamine Valgevenes (Kaitseministeerium, 2023).

Arvestades valitsevat julgeolekuolukorda võib eeldada, et erakonnad on teinud muudatusi oma programmides, muutnud rõhuasetusi ja suurendanud julgeoleku, riigikaitse ja välispoliitika osakaalu.

1.5. Uurimisküsimused

Töö eesmärk on uurida, kuidas on Eesti erakonnad ja valitsused on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele olukorrale. Uurimistöös otsitakse vastust, kas leidub seos 2022. aastal pingestunud julgeoleku olukorra ja parlamendierakondade 2023. aasta valimisprogrammides käsitletavate julgeoleku ja riigikaitse väidete hulga vahel võrreldes varasemate aastatega. Samuti, kas erakondade suhestumine kaitsepoliitikasse sõltub nende paiknemisest vasak-parem

skaalal. Veel vaadatakse, kas muutunud julgeolekuolukord on mõjutanud parlamendi ja valitsuse poolt vastuvõetud riigikaitse- ja julgeolekut puudutavaid seaduseid ja otsuseid ning kas valitsus on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele nõudlusele. Uurimistööga soovitakse teada saada, kas järgnev hüpotees vastab tõele: 2022. aastal alanud Ukraina sõda on toonud erakondade valimisprogrammides rohkem rõhku julgeolekupoliitikale ja parlamenti rohkem julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid.

2. METOODIKA

2.1. Manifesto Project'i metoodika tutvustus

Manifesto Project (MP) kogub ja analüüsib erakondade valimisprogramme alates aastast 1979. Manifesto Project'i andmekogu on avalikult kättesaadav ja aluseks paljudele politoloogia ja muude valdkondade väljaannetele. Projekti andmebaas sisaldab üle tuhande erakonna andmeid 50 erinevast riigist, alates 1945. aastast (The Manifesto Project, 2018).

Manifesto Project'i eesmärk on kaardistada kõigi relevantsete erakondade poliitilised positsioonid II maailmasõja järgsel perioodil. Analüüsimise alla kuuluvad riigid järgmisest piirkonnadest: OECD ja Euroopa Liidu liikmesriigid, Kesk ja Ida-Euroopa riigid ning Ladina-Ameerika ja Lõuna-Aafrika riigid. Lisaks parteide valimisprogrammide (manifestide) analüüsimisele tegeleb MP ka Ladina Ameerika riikide presidendi kandidaatide poliitikate analüüsimisega. Valimisprogrammid on parteide põhiline poliitikastrateegiate väljendamis koht ja loob hea ülevaate nende paiknemisest poliitilises ruumis (Werner et al., 2021) MP põhi andmehulk sisaldab 4282 valimisprogrammi, mis pärinevad 715 valimistest 56 erinevast riigist (The Manifesto Project, 2018).

MP annab põhjaliku ja süstemaatilise ülevaate erakondade filosoofiate ja poliitiliste vaadete kohta. Põhiliseks projekti sisuanalüüsi objektiks on erakondade valimisprogrammid, kus saab ülevaate erakondade põhimõtetest, eesmärkidest ja ambitsioonidest. Projekt võimaldab analüüsida muutusi parteide ideoloogiates ja poliitilistes vaadetes ning avastada üldisemaid suundumusi ja mustreid rahvusvahelises poliitikas, pakkudes võrreldavaid andmeid. Erakondade valimisprogrammide analüüs teostatakse kontentanalüüsi võtmes, kus kogu programm jaotatakse üksikuteks poliitilisteks väideteks. Väited on tavaliselt lühikesed, kuni lause pikkused. Teksti väideteks jaotamise järel kodeeritakse väited ühte 56 poliitikakategooriast, mis omakorda jagunevad 7 suuremaks valdkonnaks (Werner et al., 2021).

MP kodeerimissüsteem jagab erakondade seisukohad kategooriatesse, jagades parteide seisukohad erinevate poliitikavaldkondade vahel, nagu välissuhted, vabadus ja demokraatia, poliitiline süsteem, majandus, heaolu ja elu kvaliteet, ühiskonna struktuur ja sotsiaalsed grupid.

Antud töös kasutatakse Manifesto Project'i (MP) väljatöötatud metoodikat ja keskendutakse üksnes välissuhete domeenile ja täpsemalt sõjaväge puudutavatele kodeerimisühikutele. Kodeerimisühik on üks poliitiline sõnum või väide. Üks lause võib sisaldada ühte või mitut kodeerimisühikut (Werner et al., 2021, p. 6). Kodeerija jagab alguses teksti vastavalt kodeerimisühikuteks ning seejärel kodeerib väited õigete koodide alla. Antud töös keskendutakse üksnes kahele koodile, milleks on Militarism: Positiivne ja Militarism: Negatiivne.

Tulemuste saamiseks kasutati Manifesto Project'i kodeerijate poolt kodeeritud Eesti Reformierakonna, Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogramme 2011, 2015, 2019 aastate kohta. Käesoleval aastal toimunud Riigikogu valimistel osalenud erakondade programme veel kodeeritud ei olnud. Seega kodeeriti 2023. aasta valimisprogrammid käesoleva töö jaoks autori poolt. Lähtudes töö teemast keskenduti üksnes julgeoleku ja riigikaitse teemadele. Töös vaadati MP metoodika järgi kahte väärtust, milleks on kood 104 Militarism: positiivne ja kood 105 Militarism: negatiivne. Manifesto kodeerimisjuhendis (Werner et al., 2021, p. 13) seletatakse koodid lahti alljärgnevalt: 104 Militarism: positiivne – välisjulgeoleku ja kaitse tähtsus.

- vajadus säilitada või suurendada sõjalisi kulutusi;
- vajadus tagada sõjaväes piisav tööjõud;
- relvajõudude moderniseerimise ja sõjalise tugevuse suurendamine;
- ümberrelvastumise ja enesekaitse vajadus;
- vajadus täita sõjalisi lepingulisi kohustusi.

105 Militarism: negatiivne – negatiivsed viited sõjaväele või sõjalise jõu kasutamisele konfliktide lahendamiseks.

- sõjaliste kulutuste vähendamine;
- desarmeerimine;

- ajateenistuse vähendamine või kaotamine

Nendele väärtustele toetudes on võimalik saada vastus esitatud uurimisküsimusele, valimisprogrammides käsitletavate julgeoleku ja riigikaitse väidete hulga kohta.

Andmemaht, mida analüüsiti oli suur, kokku 5 valimisprogrammi kogumahu 4251 väidet.

Tulemusena oli erakondade valimisprogrammides kokku koodi 226, millest kõik olid militarism: positiivsed ja ühtegi militarism: negatiivne koodi ei esinenud. Varasemate aastate (2011, 2015, 2019) programmid olid eelnevalt kodeeritud Manifesto Project'i kodeerijate poolt ja neid uuesti kodeerima ei pidanud. Pärast kodeerimist süstematiseeriti saadud tulemused aastate ja erakondade kaupa.

Lisaks valimisprogrammidele analüüsitakse Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisu ajal vastu võetud julgeolekualaseid ja riigikaitse otsuseid. Selleks kasutati Riigikogu Riigikaitsekomisjoni istungite väljavõtteid, mille baasil koostati menetluse läbinud eelnõudest kokkuvõte. Sellele lisati juurde koodid, et eristada erinevad seaduseelnõud ja otsused vastavalt sisule. Täpsemaks analüüsimiseks kasutati Riigikogu kodulehel asuvat eelnõude infot, kus saadi vajalikud seletuskirjad, protokollid ja stenogrammid.

2.2. Metoodikale omistatud puudused

Manifesto Projecti peamiseks puudusteks võib pidada kodeerijate subjektiivsust kodeerimisel ja kaheldavat kodeeritud tulemuste usaldusväärsust. Parteide valimisprogrammid kodeeritakse inimeste poolt manuaalselt, mis võib viia lause sisu erinevalt mõistmiseni ning kodeerijate lahkavamusteni, millise kodeerimisühiku all väide või lause paikneb. Seda tõdesid ka politoloogid Slava Mikhaylov, Michael Laver ja Kenneth R. Benoit, kes viisid läbi uurimuse eesmärgiga leida kodeerimise tulemuste usaldusväärsuse näitaja. Varasemalt analüüsitud programmide uuesti kodeerimisel selgus, et kodeeritud dokumentide usaldusvahemik oli üksnes 0,3-0,5, samas kui usaldusväärseks koefitsiendiks peetakse 0,8 (Mikhaylov, Laver & Benoit, 2012).

MP metoodikat kritiseerib ka Riccardo Pelizzo (2003). Pelizzo sõnul ei aita MP metoodika tuvastada erakondade seisukohti, vaid annab võimaluse jälgida nende liikumisi. Muutused on tingitud vajadusest kohaneda uue poliitilise olukorraga. Selleks, et erakondadel oleks võimalik valimistel konkureerida, peavad nad oma seisukohti aega ajalt muutma. Lisaks arvab Pelizzo, et võib esineda probleeme ka andmete autentsusega.

3. ANDMEANALÜÜSI TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Andmeanalüüsi osas vaadatakse esmalt Manifesto Project'i alusel kodeeritud Eesti parlamendi erakondade valimisprogrammide väidete osakaalu, mis kuulus militarism: positiivsete väärtuste alla. Seejärel analüüsitakse antud andmete osakaalu erakondade kaupa, tuuakse välja erakondade valimisprogrammidest julgeoleku ja riigikaitsele rõhuasetused. Järgnevalt analüüsitakse Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisude ajal menetletud julgeoleku ja riigikaitse seadusi. Nende andmete põhjal jõutakse järeldusteni.

3.1. Riigikogu erakondade vaated julgeolekupoliitikale

Töö aluseks on võetud erakondade valimisprogrammid perioodil 2011 kuni 2023. Esmalt võrreldakse valimisprogrammide pikkuseid. Mõõdetavaks ühikuks on väidete arv, mille jaotus tuleneb Manifesto kodeerimise juhendist. Alljärgnevas tabelis on välja toodud valitsuserakondade valimisprogrammide väidete pikkus viimastel neljadel valimistel.

Ka erakondade programmide pikkus erineb suures osas. Programmide pikkuse osas oli viimastel valimistel pikem programm Reformierakonnal, ulatudes peaaegu 1300 väiteni. Varasematel aastatel on pikimad programmid olnud ühel korral Isamaal ja Sotsiaaldemokraatlikul erakonnal. Kõigi vaadeldavate aastate jooksul on olnud lühemad programmid EKRE-l, olles 250 kuni 450 väite vahel, mis on võrreldes teiste erakondade programmidega kuni kolm korda lühem.

Antud töös on vaadeldud erakondade valimisprogrammides väidete, mis kuulusid positiivse militarismi väärtuste alla, osakaalu neljal viimasel Riigikogu valimiste parlamendierakondade valimisprogrammides. Lisaks on välja toodud ka militarism: positiivsete väidete arv programmides.

Tabel 1. Militarism: positiivne väidete osakaal protsentides kogu programmist.

Erakond/valimiste aasta	2011	2015	2019	2023	Keskmine
Reformierakond	7,86	8,38	5,93	3,6	6,44
Keskerakond	2,91	6,89	3,71	5,0	4,62
Sotsiaaldemokraatlik erakond	4,04	5,42	3,31	3,4	4,04
Isamaa erakond	3,25	6,89	5,43	5,5	5,26
Eesti Konservatiivne Rahvaerakond	*	6,97	22,12	18,3	15,79

*- andmed puuduvad, kuna EKRE ei osalenud valimistel

Tabel 2. Militarism: positiivne väidete koguarv programmides.

Erakond/valimiste aasta	2011	2015	2019	2023	Keskmine
Reformierakond	77	92	52	46	66,75
Keskerakond	13	45	33	52	35,75
Sotsiaaldemokraatlik erakond	25	51	38	27	35,25
Isamaa erakond	15	97	47	46	51,25
Eesti Konservatiivne Rahvaerakond	*	31	73	55	53

*- andmed puuduvad, kuna EKRE ei osalenud valimistel

Tabelites toodud andmeid analüüsitakse alljärgnevalt erakondade lõikes.

3.1.1. Isamaa Erakond

Eesti Isamaa Erakond on parempoolne erakond, mis toetab konservatiivseid väärtusi ja rahvuslikku eneseteadvust. Erakond peab oluliseks Eesti suveräänsust, julgeolekut ja majanduslikku arengut. Isamaa maailmavaade lähtub konservatiivsest liberalismist, rõhutab riigi rolli inimõiguste kaitsmisel ning turumajanduse ja majandusarengu edendamist. Kuigi erakond toetab vabaturumajandust, siis toetab erakond ka sotsiaalselt vastutust ning riigi rolli sotsiaalsete probleemide lahendamisel. Erakond usub kodanikuühiskonna arengusse, hariduse kvaliteeti ja kättesaadavusse ning sotsiaalse ebavõrdsuse vähenemisse. Isamaa julgeolekualased seisukohad hõlmavad liitlassuhteid ning NATO liikmelisust, riigikaitse- ja kübervõimekuse arendamist ning kaitsekulutuste suurendamist. Erakond toetab ka Euroopa Liidu arengut, kuid rõhutab Eesti riigi suveräänsust ja sõltumatust (Isamaa Erakond, 2023).

Isamaa erakonna puhul toimus militarismi toetavate väidete osakaalu suurenemine aastatel 2011 kuni 2015, suurenedes üle kahe korra ja minnes 3,25%-lt 6,89%-le. Väidete arv oli 2011. aastal 15 ja 2015. aastal 97, mis on analüüsitud programmide puhul suurim väidete arvu hüpe. Perioodil 2015 kuni 2019 väidete arv vähenes rohkem kui poole võrra (97-lt 47-le), kuid osakaal nii palju ei vähenenud (6,89%-lt 5,43%-le), mis näitab, et teema polnud erakonna jaoks palju tähtsust kaotanud, vaid valimisprogramm oli 2019. aastal lühem.

Protsentuaalselt paikneb Isamaa vaadeldavate erakondade keskel, kus keskmine väärtus on 5,26% kogu programmist ning keskmiselt 51,25 väidet programmi kohta.

Isamaa erakond on oma valimisprogrammis kirjutanud järgmist: „Eesti julgeoleku aluseks on kodanike kaitsetahtel ja kohustuslikul ajateenistusel põhinev iseseisev kaitsevõime, liitlassuhted NATO-ga ning liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides.“ Rõhutakse ka, et oluline on kaitseinvesteeringuid suurendada ja arendada nii kaitseväge kui ka Kaitsealiitu (Isamaa Erakond, 2023).

3.1.2. Eesti Keskerakond

Eesti Keskerakond on poliitiline erakond, mis on traditsiooniliselt positsioneerunud Eesti poliitilisel maastikul keskel. Keskerakonna maailmavaade ja väärtused põhinevad sotsiaaldemokraatlikel ideedel. Erakonna põhiväärtusteks on võimude tasakaal, solidaarsus- ning subsidiaarsusprintsipid ning kvaliteetne avalik teave. Keskerakonna majanduslik maailmavaade on ettevõtluskeskne ja suunatud keksklassi tugevdamisele. Erakond toetab turumajandust, kuid rõhutab, et riik peaks tagama sotsiaalse kaitse ja võrdse ligipääsu teenustele. Keskerakond seob välispoliitika julgeolekupoliitikaga ja rõhutab, et Eesti rahvuslik julgeolek tugineb just nendel kahel (Keskerakond, 2023).

Keskerakonna militarismi toetavate väidete osakaal on sarnaselt teistele erakondadele suurenenud vahemikus 2011 kuni 2015 (2,91%-lt 6,89%-le). Ka väidete arv on selles vahemikus suurenenud, minnes 13 väitelt 45 väitele. See näitab, et erakond on märkinud oluliseks kaitsekulutuste tõusu ja seda saab seostada halvenenud poliitilise olukorraga Euroopas (2014. aasta Krimmi annekteerimine). Vahemikus 2015 kuni 2023 on militarismi toetavate väidete osakaal vähem kõikumine ning sarnaselt teiste erakondade väheneb vahemikus 2015 kuni 2019 (ainukeseks erandiks on EKRE, kellel see suureneb).

Keskmine militarismi toetavate väidete osakaal on Keskerakonna puhul nelja valimistsükli vältel 4,62%, mis näitab, et erakond ei väärtusta militarismi nii palju, kui seda teevad teised erakonnad. Vähem teeb seda ainult Sotsiaaldemokraatlik erakond.

Keskerakond rõhutab oma valimisprogrammis, et Eesti peab suurendama investeringuid kaitsevõimesse ning tõstma ühiskonna kriisivalmiduse taset. Lisaks peab Eestil olema võimekus rakendada kogu kasutada olev ressurs ühiskonna kaitseks, kui selleks vajadus tekib. Mainitakse ka liitlastega koostöö olulisust. Lisaks kaitsevæele rõhutatakse ka Kaitseliidu olulisust ja selle tegevustoetuse suurendamist (Keskerakond, 2023).

3.1.3. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE) on parempoolne erakond. EKRE toetab rahvuslikke väärtusi, mis põhinevad konservatiivsel maailmavaatel. EKRE tegevus põhineb kolmel väärtusel, milleks on eestluse elujõud, võrdsete võimalustega ühiskond ning sotsiaalselt ja regionaalselt tasakaalustatud areng ja heaolu. EKRE toetab lihtsustatud maksusüsteemi ning väikeettevõtteid. Erakond avaldab kriitikat EL-i majanduspoliitikale, sealhulgas eurole ning euroala toimimisele ja Liidu rände- ning immigratsioonipoliitikale. Lisaks on EKRE traditsiooniliste väärtuste pooldaja ning on kritiseerinud LGBT õiguste laienemist ning samasooliste abielu seadustamist (EKRE, 2023a).

EKRE programme saab hakata analüüsima alates 2015. aastast, kuna varasemalt praegusel kujul erakonda veel ei eksisteerinud. Militarismi toetavate väidete osakaal on keskmiselt kõigest viiest erakonnast kõige kõrgem (15,79%), ületades teisel kohal olevat erakonda (Reformierakond – keskmiselt 6,44%) suurel määral. Seda saab seletada aastatel 2019. ja 2023. eraldi riigikaitseprogrammide eksisteerimisele, mis keskendus üksnes Eesti riigikaitse ja kaitsevõime edendamisele.

Lisaks on vahemikus 2015 kuni 2019 militarismi toetavate väidete arv tugevalt suurenenud, minnes 6,97 protsendilt 22,12 protsendile. See näitab, et teema on varasemaga võrreldes muutunud erakonna arvates olulisemaks.

Kuigi militarismi toetavate väidete arv on protsentuaalselt suur, siis väidete arv nii suur ei ole. EKRE valimisprogramm on võrreldes teiste erakondade programmidega lühem ja pealiskaudsem ning programmis kajastatakse vähem teemasid. Keskmiselt on militarismi toetavate väidete arv 53 kolme valimistsükli jooksul, mis on võrreldav Isamaa 51,25 keskmise väitega.

EKRE 2023. aasta valimisprogramm oli jaotatud kolmeks osaks, milleks olid valimisprogramm, rahvastikuprogramm ja riigikaitseprogramm. Nendest viimased olid välja toodud 20 punkti, mille saavutamist peab EKRE riigikaitseks oluliseks. Mõned tähtsamad nendest on kaitsekulutuste tõstmine 3%-ni SKT-st, 2045. aastani ulatuva riigikaitse arenguvisiooni koostamine ja kodumaise kaitsetööstuse toetamine. Lisaks rõhutab EKRE liitlассuhete olulisust ning et Eestil peaks olema võimekus hoida riigi võtmepiirkondi kuni liitlasvägede saabumiseni (EKRE, 2022).

3.1.4. Eesti Reformierakond

Reformierakond kirjeldab ennast partei kodulehel järgmiselt: „Reformierakond on liberaalse maailmavaate eestvedaja ja Eesti eduloo kandja. (...) Seepärast peab Eesti riigi julgeolek olema kindlalt tagatud nii iseseisva kaitsetahte ja -võime kui ka tugevate liitlussuhetega. Lähtume põhimõttest “ei iial enam üksi” – üksnes koostöö liitlastega ja avatud suhtlus loovad Eestile kindla tuleviku. Samavõrd olulised on ka meie endi pingutused riigikaitstes ning riigisisese turvalisuse tagamisel.“ (Reformierakond, 2023). Sellest lähtudes saab erakonna liigitada parempoolsete parteide hulka, kuna ta seisab liberaalsete väärtuste, julgeoleku, iseseisva kaitsepoliitika eest.

Reformierakonna valimisprogrammid on olnud viimastel neljal valimisel võrreldes teiste erakondade programmidega ühtlase tasemega ja põhjalikud, ületades enamasti oma pikkuselt teiste vaatluse all olevate erakondade programme.

Uuritud riigikaitse ja julgeolekuteemade esinemissagedus programmis on olnud vähenev, olles kõige kõrgem 2015. aastal (8,38%) ja vastupidiselt eeldustele kõige madalama osakaaluga 2023. aastal (3,6%).

Valimisprogrammis on enim tähelepanu pööratud välispoliitikale, tuues seal välja kaitsekoostöö NATOga, liitlussuhete tugevdamise, koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega ja peaaesmärgina iseseisvuse tagamise ja rahvusliku julgeoleku kindlustamise. Julgeoleku- ja kaitsepoliitika osas rõhutatakse kaitsekulutuste püsimise vähemalt 2% juures sisemajanduse kogutoodangust. Meie relvajõud peavad olema valmis ründe- ja kaitselahinguteks vastavalt Eesti sõjalisele strateegiale ja NATO doktriinile ning osalemiseks rahvusvahelistel operatsioonidel. Parempoolse erakonnana pooldab Reformierakond kõrgemat kaitsekulutuste taset, sõjalisi liite ning vabakaubandust, ning panustab rohkem "rahvuslike huvide" kaitsmisele (Reformierakond, 2023).

3.1.5. Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Eesti Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE) on Eesti vasaktsentristlik erakond, mis rõhutab sotsiaalset õiglust ja võrdsust. Sotsiaaldemokraatlik erakond toob oma kodulehel välja oma viimase loosungi: „Toimetulek on julgeolek!“, rõhutades seega sotsiaaldemokraatia ideid, mis keskenduvad ühiskonna õiglasemale jaotusele ning sotsiaalsete probleemide lahendamisele riigi sekkumise abil. (Sotsiaaldemokraadid, 2023).

Sotsiaaldemokraatide valimisprogrammid on olnud võrreldes teiste erakondadega keskmise pikkusega. Analüüsisides positiivse militarismi kohta käivate väidete arvu, siis on see vaadeldud erakondadest kõige madalam, keskmisena 35 väidet programmi kohta. Uuritud riigikaitse ja julgeolekuteemade esinemissagedus programmis on võrreldes teiste parlamendierakondadega samuti kõige väiksem, olles kõige kõrgem 2015 aastal (5,42%). Nelja aasta valimisprogrammide keskmisena on Sotsiaaldemokraatliku Erakonna positiivsete militaarväidete 4,04%.

Sotsiaaldemokraadid toovad oma 2023. aasta riigikogu valimisprogrammis (2023) välja: „Eesti peab olema hästi kaitstud ning võimeline koondama kõik oma ressursid, piirkonnad ja inimesed riigi kaitseks.“ Sarnaselt teiste erakondadega rõhutatakse ka kaitsekulutuste tõstmist vähemalt 3%-ni SKP-st. Öeldakse, et kogu rahval on riigikaitse panus ning et kaitseväest eraldiseisvatel organisatsioonidel nagu Kaitseliit ja erinevad noorteorganisatsioonid kannavad suurt rolli ja nende rahastust peaks tõstma (Sotsiaaldemokraadid, 2023).

3.2. Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisude ajal menetletud riigikaitsealised seadused ja otsused

Viimasel kolmel koosseisu jooksul vastuvõetud riigikaitsealised seadused ja nende muudatused on kajastatud alljärgnevas koondtabelis. Kõik sel perioodil menetletud eelnõud on näha antud töö lisas.

Tabel 3. Riigikogus vastuvõetud riigikaitsealased seaduste ja otsuste koondtabel.

Nimi	XII koosseis	XIII koosseis	XIV koosseis	Kokku
Hädaolukorra seadus	1	1	-	2
Julgeolekupoliitika alused	-	1	1	2
Kaitseliidu seadus	3	4	-	7
Kaitseväge korralduse seadus	2	3	3	8
Kaitseväeteenistuse seadus	4	2	3	9
Küberturvalisuse seadus	-	1	1	2
Muu seadus (relva-, sundkoormiste- jt)	4	4	2	10
Riigikaitse seadus	3	3	1	7
Strateegilise kauba seadus	2	-	-	2
Sõjalise koostöö seadus	1	2	-	3
Sõjalistel operatsioonidel ja missioonidel osalemine, koostööd, rahvusvahelised kohustused (NATO jm)	31	43	44	118
Kokku	51	64	55	170

Riigikogu tööperioodil aastael 2011 kuni 2023 töötasid riigikogu koosseisud XII, XIII ja XIV. Selle aja jooksul menetleti riigikogu istungitel 170 eelnõud, millest 48 olid seadused, kahel korral oli tegemist Julgeolekupoliitika aluste heakskiitmise ja 118 korral otsustega, mis puudutasid rahvusvaheliste kohustuste täitmist, osalemist sõjalistel missioonidel ja rahvusvahelistel operatsioonidel koostöös ÜRO, NATO ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. Kõige rohkem seadusi ja otsuseid võeti vastu XIII riigikogu koosseisu ajal, perioodil 2015 kuni 2019. Kõige vähem seadusi ja otsuseid võeti vastu XIV riigikogu koosseisu ajal.

Järgnevat vaadatakse lähemat kahe eelnõu menetlemist läbi Riigikogule esitatud seletuskirjade ja stenogrammide. Valiku aluseks on Julgeolekupoliitika alused ja Riigikaitse seadus.

Julgeolekupoliitika aluseid on töös vaadeldaval perioodil uuendatud kahel korral. Viimati 2023. aasta alguses enne märtsikuseid valimisi ja enne seda 2017. aastal. Julgeoleku aluste 2017. aasta eelnõu seletuskiri toob välja peamised julgeolekuriskid, milleks on Venemaa väljakutsuvalt agressiivne käitumine, muu hulgas sõjalise jõu kasutamine nii oma piiride lähistel kui ka laiemalt maailmas. Tuuakse välja, et uue elemendina on vastased asunud oma eesmärkide saavutamiseks kasutama nn hübriidmeetodit, milles sõjalised ja mittesõjalised vahendid toimivad sümbioosis (Riigikogu, 2017). Järgmine, 2023. aasta eelnõu seletuskiri märgib kordades rohkem Venemaa tegevusest tulenevaid ohte. Peamise aluste uuendamise põhjusena toob eelnõu seletuskiri välja rahvusvaheline julgeolekukeskkonna märkimisväärse halvenemise. Venemaa Föderatsioon alustas Ukraina vastu täiemahulist sõda ja asjaolu, et Eesti peab tegema senisest märgatavalt kiiremini ja suuremaid pingutusi julgeoleku tugevdamiseks (Riigikogu, 2023a). Suuremate muudatusena 2023. aasta dokumendis on kaitsekulude suurenemise kahel protsendilt kolmele protsendile sisemajanduse koguproduktist ja riigikaitse mittesõjaliste võimete püsiva rahastuse. Seega saab öelda, et Julgeolekupoliitika aluste ülevaatamine ja kohandamine on saanud alguse pingestunud julgeolekuolukorrast. Valitsus on reageerinud poliitilisele nõudlusele.

Riigikaitseseadust on muudetud seitsmel korral, viimati 2021. aastal kui oli tekkinud vajadus luua paremad eeldused tsiviilressursside kasutamiseks iseseisva kaitsevõime ja liitlaste vastuvõtmiseks ning nende kohaloleku toetamiseks. Seaduses sätestatud riigikaitseülesanded on mõeldud kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni või demobilisatsiooni korraldamiseks või sõjaseisukorra lahendamiseks või nende toetamiseks. Samuti muudeti selle seadusemuudatusega selgemaks asja sundkasutuse ja sundvõõrandamise määramine (Riigikogu, 2021). Eelnõu seletuskirjas põhjendatakse muudatuste vajalikkust muutunud julgeolekuolukorraga.

Praegu kehtiv Riigikaitseseadus võeti vastu 2015. aastal. Selle seadusega ühendati ja uuendati seni eraldi seadustena kehtivad rahuaja riigikaitse seadus, sõjaaja riigikaitse seadus ja rahvusvahelise sõjalise koostöö seadus. Seadused oli vaja liita, kuna on muutunud julgeoleku käsitlus, mõjutamaks teise riigi käitumist, kasutavad riigid sõjalise ründe või sellega ähvardamise asemel ja eel üha enam teisi, mittesõjalisi vahendeid, mis varieeruvad majanduslikest ja diplomaatilistest meetmetest psühholoogilise sõjapidamiseni (Riigikogu, 2014). Seega on Riigikaitseseaduse muutmine ja uuendamine tulenenud muutunud julgeolekuolukorrast.

3.3. Järeldused

Käesolevas töös otsiti seost 2022. aastal pingestunud julgeoleku olukorra ja parlamendierakondade 2023. aasta valimisprogrammides käsitletavate julgeoleku ja riigikaitse väidete hulga vahel võrreldes varasemate aastatega.

Analüüsist tuleb välja, et eeldatud täiendav mõju 2022. aasta Venemaa täiemahulisel sissetungil Ukrainasse erakondade julgeolekupoliitika ja riigikaitse teemade rõhuasetustesse puudub. Vaadates kodeerimise tulemusi on näha, et militarismi väärtuste osakaal on 2023. aasta valimistel programmides langenud. Kõige kõrgem on see olnud 2015. aastal ja seda enamuse erakondade osas. Saab teha järelduse, et kasv oli seotud 2014. aasta sündmustega kui toimus Krimmi annekteerimine ja algas sõda Donbassis. Venemaa järsk agressiivsuse kasv andis tõuke tegeleda julgeolekuga ja parlamendierakonnad reageerisid kasvanud ohule koheselt.

Seda tulemust selgitab töö teoreetilises osas väljatoodud väide, et poliitilised parteid püüavad julgeolekut puudutavates otsustes leida konsensust. Siin ei näha kohta vastandumisele, et mitte lasta välisjõududel riigiga manipuleerida. Samuti võib tulemust mõjutada see, et parlamendis toimuvatel hääletustel loeb koalitsiooni arvamus.

Valimisprogrammide analüüsist lähtub, et parempoolsed erakonnad toetavad rohkem sõjalisi kulutusi, julgeolekualaseid tegevusi ja sõjalisi liite. Kõige suurem militaarsete väärtuste osakaalu protsent on EKRE-l, talle järgneb Reformierakond ja seejärel Isamaa. Vasakpoolne erakond Sotsiaaldemokraadid on oma programmis kõigil perioodidel olnud väikseima militaarsete väärtuste osakaaluga, samuti on neil üldine väidete arv olnud võrreldes teiste erakondadega väiksem. Seega vastab Eesti parlamendierakondade jaotus varasematele teaduskirjanduses väljatoodud seaduspärasustele, et parempoolsed erakonnad toetavad rohkem jõukasutust ha kõrgemaid kaitsekulutusi.

Veel vaadatakse, kas muutunud julgeolekuolukord on mõjutanud parlamendi ja valitsuse poolt vastuvõetud riigikaitse ja julgeolekut puudutavaid seaduseid ja otsuseid. Tööst selgub, et enim riigikaitsega seotud seadusemuudatusi tehti parlamendi XIII koosseisu jooksul. Sel ajal vaadati

kolmel korral üle Riigikaitse seadus ja uuendati Julgeolekupoliitika aluseid. Saab järeldada, et parlamendierakondade 2023. aasta valimisprogrammides militaarsete väidete osakaalule avaldasid mõju XIV koosseisu otsused, millega tehti peamistesse julgeolekut puudutavatesse seadustesse vajalikud parandused ja täiendused ning puudus vajadus täiendavate muudatuste ja ettepanekute tegemiseks.

Vaadates parlamendi poolt vastu võetud seadusi ja otsuseid, selgub, et kõige enam riigikaitse eelnõusid menetleti Riigikogu XIII koosseisu ajal, perioodil 2015 kuni 2019. Saab järeldada, et muutunud julgeoleku mõju 2023. aasta valimisprogrammidesse enam ei jõudnud, kuna reaktsioonid olid juba varasemad. Samuti on Eesti parlamendierakondade julgeoleku ja välispoliitika puhul tegemist riigi püsijäämist mõjutavate otsustega ja seega toimib see konsensusel, erakonnad jätavad nendes küsimustes kõrvale oma erimeelsused. Kuigi poliitikas kehtib pakkumuse-nõudluse suhe, ei avaldu see riigikaitse ega julgeolekus nii teravalt kui teistes valdkondades. Saab öelda, et valitsus on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele nõudlusele.

Töös uuriti, kas 2022. aastal Venemaa täiemahulise sissetungiga Ukrainasse alanud sõda on pannud erakondade valimisprogrammides rohkem rõhku julgeolekupoliitikale ja parlamenti rohkem julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid. Töö tulemusena selgus, et hüpotees ei pidanud paika ja 2023. aasta valimisprogrammides oli militarism: positiivsete väidete osakaal langenud või ei olnud tõus märkimisväärne.

Põhjustena saab välja tuua, et reaktsioon pingestunud julgeolekuolukorrale toimus varem, juba pärast Krimmi okupeerimist 2015. aasta riigikogu valimistel. Samuti on julgeolek ja riigikaitse erakondade üleselt konsensuslikud, eriti olukorras, kus eksisteerib sõjaohu. Samuti reageeris Valitsus pärast 2014. aasta sündmusi ja olulised muudatused viidi ellu vahemikus 2015 kuni 2019.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärk oli uurida, kuidas Eesti erakonnad ja valitsused on reageerinud muutunud julgeolekupoliitilisele olukorrale. Uurimistöös otsiti vastust, kas leidub seos 2022. aastal pingestunud julgeoleku olukorra ja parlamendierakondade 2023. aasta valimisprogrammides käsitletavate julgeoleku ja riigikaitse väidete hulga vahel võrreldes varasemate aastatega. Püstitati hüpotees, et 2022. aastal alanud Ukraina sõda on toonud erakondade valimisprogrammides rohkem rõhku julgeolekupoliitikale ja parlamenti menetlusse rohkem julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid.

Töö keskenduti muutunud julgeoleku olukorrale, mistõttu valitsus peab tegema suuremaid pingutusi julgeoleku tugevdamiseks. Vaadeldi, kuidas erakonnad teevad julgeolekualaseid ja riigikaitse valikuid, lähtuvalt vasak-parempoolsest maailmavaatest ja ratsionaalse valiku teooriast.

Julgeoleku ja välispoliitika peatükis vaadati erakondade poliitiliste suundumuste ja käitumise analüüsimiseks, millised on erakondade ideoloogiast tingitud hoiakud ja meelsused üldisemalt välispoliitika kui ka julgeolekupoliitika kohta ja uuritakse, kas erakonnad otsivad vastasseisu või pigem on huvitatud konsensusse saavutamisest ja ühtsusest. Uuritakse teaduskirjanduse põhjal, kuidas on seotud sõjaliste operatsioonide toetamine, julgeoleku missioonide, sõjaväe, kaitsekulutuste erakondade maailmavaatega.

Töös kasutati Manifesto Project'i meetodikat ja analüüsi Eesti Reformierakonna, Eesti Keskerakonna, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogramme 2011, 2015, 2019 ja 2023 aastatel. Selleks tuli kodeerida 2023. aasta valimisprogrammid. Lisaks selle analüüsi Riigikogu XII, XIII ja XIV koosseisu ajal vastu võetud julgeolekualaseid ja riigikaitse otsuseid.

Töös selgus, et eeldatud täiendav mõju 2022. aasta Venemaa täiemahulisel sissetungil Ukrainasse erakondade julgeolekupoliitika ja riigikaitse teemade rõhuasetustesse puudub. Militaarpositiivsete väidete arv 2023. aasta valimisprogrammides langes. Kuna kõige kõrgem oli julgeoleku ja riigikaitse väärtuste osakaal 2015. aastal siis järeldub, et 2014. aasta Venemaa järsk agressiivsuse kasv andis tõe tegeleda julgeolekuga ja parlamendierakonnad reageerisid

kasvanud ohule koheselt. Kinnitust leidis, et parempoolsed erakonnad toetavad rohkem jõukasutust ja kõrgemaid kaitsekulutusi.

Muutunud julgeolekuolukord mõjutas ka parlamendi ja valitsuse poolt vastuvõetud riigikaitsealisi ja julgeolekut puudutavaid seaduseid ja otsuseid, mida samuti tehti rohkem pärast 2014. aasta sündmusi. Saab öelda, et valitsus reageeris muutunud julgeolekupoliitilisele nõudlusele.

Töös peamise hüpoteesi osas selgus, et 2023. aasta valimisprogrammides oli militarism: positiivsete väidete osakaal langenud või ei olnud tõus märkimisväärne. 2022. aastal alanud sõda ei mõjutanud täiendavalt erakondade valimisprogramme ega ka parlamendi julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid.

Töö tulemusena saab öelda, et kuigi valimisprogrammides ei toimunud julgeolekualaste ja riigikaitsealaste teemade osas kasvu, ei tähenda see, et julgeoleku teema oleks erakondade ja valitsuste jaoks vähetähtis. Pigem viitab see konsensuslikule arusaamale parlamendierakondade vahel ja kohesele reageerimisele kasvanud julgeoleku ohuga. Töö tulemus võib viidata ka kasutatud Manifesto Projecti meetodika puudustele, kus väidete osakaal on sõltuvuses kogu valimisprogrammi pikkusest.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adams, J. (2011, veebruar 4). *Valimisprogramm ja rahva teenimine*. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/valimisprogramm-ja-rahva-teenimine/>

A short primer on the Manifesto Project and its methodology. Manifesto Project Database. (2018, April 25). <https://manifesto-project.wzb.eu/tutorials/primer>

Bjereld, U., & Demker, M. (2000). Foreign policy as Battlefield: A Study of National Interest and party motives. *Scandinavian Political Studies*, 23(1), 17–36. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.00029>

Dickinson, P. (2021, August 7). *The 2008 Russo-Georgian War: Putin's green light*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>

Downs, Anthony (1957) “An Economic Theory of Political Action in a Democracy”; *Journal of Political Economy*; Vol. 65, No. 2; pp. 135-150.

Eelnõu. Riigikogu. (2017). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/27a3f85f-ed88-4d2c-92e5-e7da52c26b08/riigikogu-otsus-eesti-julgeolekupoliitika-alused-heakskiitmine>

Evans, Jocelyn A. J. (2004) „Voters and Voting: An Introduction“ London: Sage.

Giebler, H., Meyer, T. M., & Wagner, M. (2019). The changing meaning of left and right: Supply- and demand-side effects on the perception of party positions. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 31(2), 243–262. <https://doi.org/10.1080/17457289.2019.1609001>

Haesebrouck, T., & Mello, P. A. (2020). Patterns of political ideology and security policy. *Foreign Policy Analysis*, 16(4), 565–586. <https://doi.org/10.1093/fpa/oraa006>

Hegeland, H. (2007). The European Union in national parliaments: Domestic or foreign policy? A study of Nordic parliamentary systems. In J. O’ Brennan & T. Raunio (Eds.), *National Parliaments*

within the Enlarged European Union. (pp. 95-115) Routledge. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.4324/9780203962121>

Jahn, D. (2010). Conceptualizing left and right in comparative politics: Towards a deductive approach. *Party Politics*, 17(6), 745–765. <https://doi.org/10.1177/1354068810380091>

Julgeolekupoliitika. Kaitseministeerium. (2023, March 31). <https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/julgeolekupoliitika>

Kallas, K. (2023, February 23). *Kõne Julgeolekupoliitika Uuendatud alustest.* Kaja Kallas. <https://kajakallas.ee/blogi/kone-julgeolekupoliitika-uuendatud-alustest/>

Klingemann, H.-D., Hofferbert, R. I., Budge, I., & Keman, H. (1994). *Parties, policies, and democracy.* Westview.

Knapp, A., & Wright, V. (2006). *The Government and Politics of France.* Routledge. http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/POLITICS%20AND%20GOVERNMENT%20The%20Government%20and%20Politics%20of%20France.pdf

Laaneots, A. (2018). PUTINI AJASTU – VENEMAA GLOBAALSED AMBITSIOONID. *Sõjateadlane - Estonian Journal of Military Studies*, 2018(7), 158-221.

Laar, M. (2023, May 9). *Mart Laar: Russia-georgia war – 10 lessons for Estonia.* Estonian news. <https://news.postimees.ee/1334808/mart-laar-russia-georgia-war-10-lessons-for-estonia>

Marnot, D. (2020). *Baltikumi Julgeolekupoliitika Dokumentide Võrdlus - Sisekaitse.* Digiriit - Sisekaitseakadeemia. <https://digiriit.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2538/2020%2007%20julgeolekupoliitika-web.pdf?sequence=1>

Mikhaylov, S., Laver, M., & Benoit, K. R. (2012). Coder reliability and misclassification in the human coding of party manifestos. *Political Analysis*, 20(1), 78–91. <https://doi.org/10.1093/pan/mpr047>

Mölder, M. (2019). Nupud malelual: Poliitilise ruumi analüüs ning Eesti poliitikamaastik 2019. aasta Riigikogu valimiste eelõhtul. *Akadeemia*, 2019(2), 195-225.

Pelizzo, R. (2003). Party positions or party direction? An Analysis of Party Manifesto Data. *West European Politics*, 26(2), 67–89. <https://doi.org/10.1080/01402380512331341111>

Petrarca, R., & Dugger, A. (2022, April 23). *United States Politics Left Wing vs. Right Wing*. Study.com <https://study.com/learn/lesson/left-wing-vs-right-wing-overview-ideologies-differences.html>

Programm. EKRE. (2023). Retrieved May 7, 2023, from <https://ekre.ee/programm/>

Programm. Keskerakond. (2023). Retrieved May 7, 2023, from <https://www.keskerakond.ee/et/erakonna-liikmed/programm.html>

Programm. Sotsiaaldemokraadid. (2023, February 13). Retrieved May 7, 2023, from <https://valimised.sotsid.ee/programm/>

Raunio, T., & Wagner, W. (2020). The party politics of Foreign and Security policy. *Foreign Policy Analysis*, 16(4), 515–531. <https://doi.org/10.1093/fpa/oraa018>

Raunio, T., & Wagner, W. (2016). Towards parliamentarisation of foreign and security policy? *West European Politics*, 40(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1240411>

Randel, T. (2007). CERT Eesti tegevuse aastakokkuvõte 2007. *Riigi Infosüsteemi Amet*. <https://www.ria.ee/media/1532/download>

Riigikaitseprogramm 2023. EKRE. (2022, December 27). <https://www.ekre.ee/riigikaitseprogramm-2023-aasta-valimisteks/>

Riigikaitseeadus 772 SE. Riigikogu. (2014). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/444b1af3-5b34-424d-bea0-2b211bb1a8b9/riigikaitseeadus>

Riigikaitseseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 417 SE. Riigikogu. (2021). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/44178720-02b2-4d30-8707-d7dcf606dcee/riigikaitseseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus>

Riigikogu otsus „„Eesti julgeolekupoliitika alused“ heakskiitmine“ 395 OE. Riigikogu. (2017). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/27a3f85f-ed88-4d2c-92e5-e7da52c26b08/riigikogu-otsus-est-i-julgeolekupoliitika-alused-heakskiitmine>

Riigikogu otsus „„Eesti julgeolekupoliitika alused“ heakskiitmine“ 775 OE. Riigikogu. (2023a). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/314b2f72-f6b6-4b30-b381-29abc694e261/riigikogu-otsus-est-i-julgeolekupoliitika-alused-heakskiitmine>

Riigikogu valimised 2023 Programm – Isamaa Erakond. Isamaa Erakond -. (2023). Retrieved May 7, 2023, from <https://isamaa.ee/rk23/programm/>

Riigikogu. (2023b, May 15). <https://www.riigikogu.ee/>

Romm, J. J. (1993, January 1). *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects.* https://books.google.ee/books/about/Defining_National_Security.html?id=shxDOnuVcyYC&redir_esc=y

Välispoliitika tulemusaruanne. Välisministeerium. (2021). <https://www.vm.ee/media/4354/download>

Väärtused ja lubadused. Reformierakond. (2022, February 22). Retrieved May 7, 2023, from <https://reform.ee/erakond/vaartused/>

Wagner, W., Herranz-Surrallés, A., Kaarbo, J., & Ostermann, F. (2016). The party politics of Legislative–Executive Relations in security and defence policy. *West European Politics*, 40(1), 20–41. <https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1240413>

Werner, A., Lacewell, O., Volkens, A., Matthieß, T., Zehnter, L. & van Rinsum, L. (2021, May) *Manifesto Coding Instructions (5th re-revised edition)*. https://manifesto-project.wzb.eu/down/papers/handbook_2021_version_5.pdf

LISAD

Lisa 1. Perioodil 2011 kuni 2023 menetletud riigikaitse seaduste ja otsuste nimekiri (Riigikogu, 2023b).

Eelnõu nr	Seaduse, otsuse nimi	Eelnõu algatamise kuupäev	koosseis
28	Eesti Vabariigi põhiseaduse muutmisega seonduvalt rahuaja riigikaitse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	03.05.2011	XII koosseis
59	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel õhuturbemissioonil Islandil"	30.05.2011	XII koosseis
78	Rahuaja riigikaitse seaduse ja sõjaaja riigikaitse seaduse muutmise seadus	12.09.2011	XII koosseis
96	Strateegilise kauba seadus	26.09.2011	XII koosseis
118	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	24.10.2011	XII koosseis
118	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	24.10.2011	XII koosseis
119	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Afganistanis"	24.10.2011	XII koosseis
121	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	24.10.2011	XII koosseis
122	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu piraatlusevastase operatsiooni Atalanta ning NATO mereoperatsiooni Active Endeavour koosseisus"	24.10.2011	XII koosseis
141	Rahvusvahelise sõjalise koostöö seaduse § 8 muutmise seadus	06.12.2011	XII koosseis
148	Strateegilise kauba seaduse § 76 ja jälitustegevuse seaduse § 9 muutmise seadus	12.12.2011	XII koosseis
172	Kaitseväeteenistuse seadus	06.02.2012	XII koosseis
173	Kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadus	06.02.2012	XII koosseis
174	Kaitseväeteenistuse seadusega seotud Riigikogu koosseisu häälteenamusega vastuvõetud seaduste muutmise seadus	06.02.2012	XII koosseis
190	Kaitseliidu seadus	05.03.2012	XII koosseis
194	Eesti Vabariigi ja Keemiarelvade Keelustamise Organisatsiooni vahelise eesõiguste ja puutumatus kokkuleppe ratifitseerimise seadus	12.03.2012	XII koosseis

225	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO vaatlusmissioonil Süürias"	30.04.2012	XII koosseis
256	Kaitseväge korralduse seaduse ja kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse muutmise seadus	08.08.2012	XII koosseis
314	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissmissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	05.11.2012	XII koosseis
313	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissmissioonil Afganistanis"	05.11.2012	XII koosseis
312	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissmissioonil Kosovos"	05.11.2012	XII koosseis
317	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni ja Euroopa Liidu rahvusvahelise sõjalise peakorteri töös"	05.11.2012	XII koosseis
315	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO reageerimisjõudude koosseisus"	05.11.2012	XII koosseis
316	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu piraatlusevastase operatsiooni Atalanta koosseisus"	05.11.2012	XII koosseis
377	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO alalise merejõudude grupi koosseisus"	11.02.2013	XII koosseis
384	Eesti Vabariigi ning NATO Euroopa vägede kõrgema peakorteri ja NATO arenduse kõrgema ülemjuhataja peakorteri vahelise Pariisi protokolli lisakokkuleppe ratifitseerimise seadus	25.02.2013	XII koosseis
385	Eesti Vabariigi ning NATO Euroopa vägede kõrgema peakorteri ja NATO arenduse kõrgema ülemjuhataja peakorteri vahelise Pariisi protokolli lisakokkuleppe ratifitseerimisega seonduvalt seaduste muutmise seadus	25.02.2013	XII koosseis
437	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissmissioonil Malis"	20.05.2013	XII koosseis
458	Kaitseliidu seaduse muutmise seadus	20.06.2013	XII koosseis
487	Kaitseväge korralduse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus	24.09.2013	XII koosseis
528	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissmissioonil Kosovos"	04.11.2013	XII koosseis
527	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissmissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	04.11.2013	XII koosseis

526	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	04.11.2013	XII koosseis
525	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Afganistanis"	04.11.2013	XII koosseis
531	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni ja Euroopa Liidu rahvusvahelise sõjalise peakorteritöös"	04.11.2013	XII koosseis
530	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO reageerimisjõudude koosseisus"	04.11.2013	XII koosseis
579	Kaitseliidu seaduse, kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	20.01.2014	XII koosseis
583	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu rahutagamissioonil Kesk-Aafrika Vabariigis"	27.01.2014	XII koosseis
690	Riigikogu otsus "Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias" muutmine"	09.06.2014	XII koosseis
719	Erakorralise seisukorra seaduse, hädaolukorra seaduse ja Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seadus	16.09.2014	XII koosseis
721	Kaitseväeteenistuse seaduse, kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse ja tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise seadus	22.09.2014	XII koosseis
765	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	03.11.2014	XII koosseis
764	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	03.11.2014	XII koosseis
762	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	03.11.2014	XII koosseis
759	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	03.11.2014	XII koosseis
763	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO reageerimisjõudude koosseisus"	03.11.2014	XII koosseis
761	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu Põhjala lahingugrupi koosseisus"	03.11.2014	XII koosseis

760	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni ja Euroopa Liidu rahvusvahelise sõjalise peakorteritöös"	03.11.2014	XII koosseis
772	Riigikaitseseadus	11.02.2015	XII koosseis
834	Eesti Vabariigi valitsuse, Läti Vabariigi valitsuse ja Leedu Vabariigi valitsuse vahelise lepingu Balti Mereväedivisjoni loomise kohta denonsseerimise seadus	12.01.2015	XII koosseis
840	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	19.01.2015	XII koosseis
138	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	09.11.2015	XIII koosseis
137	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	09.11.2015	XIII koosseis
136	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	09.11.2015	XIII koosseis
134	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	09.11.2015	XIII koosseis
133	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med"	09.11.2015	XIII koosseis
132	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	09.11.2015	XIII koosseis
135	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitaval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	09.11.2015	XIII koosseis
131	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO reageerimisjõudude koosseisus"	09.11.2015	XIII koosseis
153	Kaitseliidu seaduse ja kaitseväeteenistuse seaduse muutmise seadus	07.12.2015	XIII koosseis
182	Riigikaitseseaduse § 34 muutmise seadus	09.02.2016	XIII koosseis
209	Riigikaitseseaduse § 13 muutmise seadus	05.04.2016	XIII koosseis
212	Kaitseliidu seaduse, kaitseväeteenistuse seaduse ja riigikaitseliste sundkoormiste seaduse muutmise seadus	11.04.2016	XIII koosseis
231	Kaitseväge korralduse seaduse muutmise seadus	02.05.2016	XIII koosseis

244	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	16.05.2016	XIII koosseis
339	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	14.11.2016	XIII koosseis
337	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine ja tegevväelaste arvu suurendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Sophia"	14.11.2016	XIII koosseis
336	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	14.11.2016	XIII koosseis
334	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	14.11.2016	XIII koosseis
333	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	14.11.2016	XIII koosseis
331	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	14.11.2016	XIII koosseis
335	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	14.11.2016	XIII koosseis
332	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel NATO reageerimisjõudude koosseisus"	14.11.2016	XIII koosseis
330	Eesti Vabariigi valitsuse, Läti Vabariigi valitsuse ja Leedu Vabariigi valitsuse vahelise protokolliga Balti Kaitsekolledži ja tema isikkoosseisu staatuse kohta muutmise protokolliga ratifitseerimise seadus	14.11.2016	XIII koosseis
338	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	14.11.2016	XIII koosseis
346	Kaitseväge teenistuse seaduse, vangistuseseaduse ja väärtemenetluse seadustiku muutmise seadus	05.12.2016	XIII koosseis
395	Riigikogu otsus „Eesti julgeolekupoliitika alused“ heakskiitmine"	06.03.2017	XIII koosseis
430	Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse kaitsekoostöö kokkuleppe ratifitseerimise seadus	17.04.2017	XIII koosseis
431	Käibemaksuseaduse ja riigikaitse seaduse muutmise seadus (Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse kaitsekoostöö kokkuleppe rakendamine)	17.04.2017	XIII koosseis

438	Riigikaitseseaduse § 7 muutmise seadus	20.04.2017	XIII koosseis
451	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni juhitud Iraagi kaitsevõime ülesehitamise toetamise koolitusprogrammis"	04.05.2017	XIII koosseis
548	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	06.11.2017	XIII koosseis
547	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	06.11.2017	XIII koosseis
546	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	06.11.2017	XIII koosseis
545	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Sophia"	06.11.2017	XIII koosseis
543	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	06.11.2017	XIII koosseis
541	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahutagamissioonil Kosovos"	06.11.2017	XIII koosseis
542	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni reageerimisjõudude koosseisus"	06.11.2017	XIII koosseis
540	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendekspeditsiooniväge koosseisus"	06.11.2017	XIII koosseis
539	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	06.11.2017	XIII koosseis
544	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	06.11.2017	XIII koosseis
538	Riigikogu otsus "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni juhitud Iraagi väljaõppe ja kaitsevõime ülesehitamise toetamise koolitusprogrammis"	06.11.2017	XIII koosseis
564	Riigikogu otsus "Riigikogu otsuse "Kaitseväge kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis" muutmise"	18.12.2017	XIII koosseis
571	Hädaolukorra seaduse, maksukorralduse seaduse ja riigikaitseliste sundkoormiste seaduse muutmise seadus	08.01.2018	XIII koosseis

572	Riigikaitseliste sundkoormiste seaduse muutmise seadus	08.01.2018	XIII koosseis
594	Kaitseväe korralduse seaduse muutmise ja sellest tulenevalt teiste seaduste muutmise seadus	05.03.2018	XIII koosseis
593	Kaitseliidu seaduse ja tulumaksuseaduse muutmise seadus	05.03.2018	XIII koosseis
597	Küberturvalisuse seadus	05.03.2018	XIII koosseis
608	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa sõjalisel operatsioonil Barkhane Malis"	02.04.2018	XIII koosseis
607	Kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	02.04.2018	XIII koosseis
615	Relvaseaduse, strateegilise kauba seaduse, lõhkematerjaliseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	09.04.2018	XIII koosseis
635	Liiklusseaduse § 102 täiendamise seadus	14.05.2018	XIII koosseis
748	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis"	05.11.2018	XIII koosseis
746	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	05.11.2018	XIII koosseis
745	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Sophia"	05.11.2018	XIII koosseis
743	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	05.11.2018	XIII koosseis
742	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	05.11.2018	XIII koosseis
739	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	05.11.2018	XIII koosseis
744	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	05.11.2018	XIII koosseis
740	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendekspeditsiooniväe koosseisus"	05.11.2018	XIII koosseis
738	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni reageerimisjõudude koosseisus"	05.11.2018	XIII koosseis
747	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	05.11.2018	XIII koosseis

741	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa sõjalisel operatsioonil Barkhane Malis"	05.11.2018	XIII koosseis
783	Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seadus	18.12.2018	XIII koosseis
786	Kaitseliidu seaduse muutmise seadus	20.12.2018	XIII koosseis
72	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissmissioonil Afganistanis"	10.09.2019	XIV koosseis
70	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissmissioonil Malis"	10.09.2019	XIV koosseis
67	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissmissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	10.09.2019	XIV koosseis
65	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis"	10.09.2019	XIV koosseis
64	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Sophia"	10.09.2019	XIV koosseis
63	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	10.09.2019	XIV koosseis
71	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendekspeditsiooniväe koosseisus"	10.09.2019	XIV koosseis
69	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni reageerimisjõudude koosseisus"	10.09.2019	XIV koosseis
68	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	10.09.2019	XIV koosseis
73	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa sõjalisel operatsioonil Barkhane Malis"	10.09.2019	XIV koosseis
66	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	10.09.2019	XIV koosseis
137	Eesti Vabariigi valitsuse, Leedu Vabariigi valitsuse ja Läti Vabariigi valitsuse vahelise Balti õhuseirevõrgu ja juhtimissüsteemi paigutuse kokkuleppe ratifitseerimise seadus	27.01.2020	XIV koosseis
152	Kaitseväe korralduse seaduse, julgeolekuasutuste seaduse ja õiguskantsleri seaduse muutmise seadus	26.02.2020	XIV koosseis

211	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelise merejulgeoleku koalitsiooni operatsioonil Sentinel"	08.06.2020	XIV koosseis
274	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Irini"	14.10.2020	XIV koosseis
273	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissioonil Afganistanis"	14.10.2020	XIV koosseis
270	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis"	14.10.2020	XIV koosseis
266	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	14.10.2020	XIV koosseis
265	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	14.10.2020	XIV koosseis
264	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	14.10.2020	XIV koosseis
271	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendkespeditsiooniväe koosseisus"	14.10.2020	XIV koosseis
269	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitalval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	14.10.2020	XIV koosseis
268	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni valmidusüksuste koosseisus"	14.10.2020	XIV koosseis
267	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	14.10.2020	XIV koosseis
263	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa sõjalisel operatsioonil Barkhane Malis"	14.10.2020	XIV koosseis
324	Kaitseväeteenistuse seaduse § 15 muutmise seadus	08.02.2021	XIV koosseis
417	Riigikaitse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus	13.09.2021	XIV koosseis
454	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalvemissioonil Liibanonis"	27.09.2021	XIV koosseis

451	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahutagamissioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	27.09.2021	XIV koosseis
450	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil ja ÜRO rahutagamissioonil Malis"	27.09.2021	XIV koosseis
448	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel missioonil EUNAVFOR Med/Irini"	27.09.2021	XIV koosseis
447	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis"	27.09.2021	XIV koosseis
445	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil Mosambiigis"	27.09.2021	XIV koosseis
453	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitaval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	27.09.2021	XIV koosseis
49	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni valmidusüksuste koosseisus"	27.09.2021	XIV koosseis
444	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendekspeditsiooniväe koosseisus"	27.09.2021	XIV koosseis
452	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa juhitud sõjalisel operatsioonil sihtüksuses Takuba Malis ja Nigeris (endise nimetusega Prantsusmaa sõjaline operatsioon Barkhane Malis)"	27.09.2021	XIV koosseis
446	Riigikogu otsus "Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	27.09.2021	XIV koosseis
531	Küberturvalisuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	21.02.2022	XIV koosseis
572	Kaitseväe korralduse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Politsei- ja Piirivalveameti laevade üleandmine Kaitseministeeriumi valitsemisalasse)	04.04.2022	XIV koosseis
590	Vabariigi Valitsuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Riigi Kaitseinvesteeringute Keskuse ümberkorraldamine valitsusasutuseks)	18.04.2022	XIV koosseis
623	Kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	16.05.2022	XIV koosseis
689	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu väljaõppemissioonil Mosambiigis"	26.09.2022	XIV koosseis

692	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis"	26.09.2022	XIV koosseis
687	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi, Euroopa Liidu või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni juhitaval muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil sellesse esmakordsel panustamisel"	26.09.2022	XIV koosseis
691	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Ühendkuningriigi ühendekspeeditsooniväe koosseisus"	26.09.2022	XIV koosseis
693	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni valmidusüksuste koosseisus"	26.09.2022	XIV koosseis
688	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini"	26.09.2022	XIV koosseis
690	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve"	26.09.2022	XIV koosseis
695	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel konfliktijärgsel rahuvalveoperatsioonil Liibanonis, Iisraelis, Egiptuses ja Süürias"	26.09.2022	XIV koosseis
694	Riigikogu otsus „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel ÜRO rahuvalveoperatsioonil Liibanonis"	26.09.2022	XIV koosseis
721	Julgeolekuasutuste seaduse ja Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seadus	17.10.2022	XIV koosseis
754	Kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus	05.12.2022	XIV koosseis
775	Riigikogu otsus „„Eesti julgeolekupoliitika alused“ heakskiitmine"	24.01.2023	XIV koosseis
776	Riigikogu otsus „Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve” muutmise"	24.01.2023	XIV koosseis

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaur Kuusik, (isikukood: 39907192722) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti erakondade ja valitsuste reageeringud muutunud julgeolekupoliitilisele olukorrale perioodil 2011-2023“ („Reactions of Estonian Political Parties and Governments to the Changed Security Political Situation in the Period 2011-2023“), mille juhendaja on Martin Mölder,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartu, 15.05.2023

Kaur Kuusik